

A Súdosteuropa-Társaság folyóiratának beszámolója csak gyors előzetest kívánt adni az eseményről, a konferenciaanyag közreadása ugyanis előkészületben van. Egyes résztvevők időközben bővebben is kifejtették nézeteiket, így Schwarz a folyóirat soron következő számában. (*Anti-Revisionismus und Anti-Magyarismus an der Donau. = Súdosteuropa Mitteilungen.* 2010. No. 4–5. 118–132. p.)

Amilyen erőteljes kritikát kapott a konferencián egyébként a Fico-kabinet „nemzeti” politizálása, annyira elsikkadt (az itt ismertetett beszámoló tükrében) a budapesti vezetés kettős állampolgársági törvényének nemzet-eszmei hangsúlya. Az új magyar kormányprogramot egészében sem elemezte senki, legfeljebb K-O. Lang vállalkozott kulcsszavas minősítésre, ami szerint Orbán kormányfő újszerű törekvéseit (Orbán Viktor „negyedik kiadását”) „nonkonformista-konzervatív” értelmű kifejezéssel illette – a letűnt bal-liberális éra „technokrata nihilizmusával” szemben, természetesen mindkettőn meglehetősen anomáliát értve. – A kérdésre vonatkozóan egyoldalú logikájával is „hézagpótló” egy másik orgánus idevágó anyaga R. Walther tollából. Cikke szerint az áldatlan szlovák–magyar vita méregfoga az állampolgársági témával kapcsolatosan is abban rejlik, hogy mindkét fél a történeti jogrendet általában felülíró, sovinizmusra hajló etnonemzeti doktrína alapján áll (magyar oldalon ezt a volt Nagy-Magyarországra vonatkoztatott múltszemléletre értve), amivel „önrendelkezéséből” a társnemzet részesedését reflexszerűen kizárja. A nemzeti „önrendelkezési jog” önmagában megtévesztő fogalma, amely a nemzet-eszme történelmi karrierjének csúcspontján bekerült az ENSZ Általános Emberi Jogok Nyilatkozatának 1966-os kiegészítésébe, eredendően kölcsönviszonylatokra nézve releváns. A budapesti kormány egyoldalúan megalkotott kettős állampolgársági törvénye ugyanakkor a határon túli etnikai kisebbségeket – mintegy Trianon sérelmeit „orvosolva” – önkényes aktsussal hozzárendeli a magyar államisághoz. A lépés ártalmatlan „gesztus”-értéke a partnerek szemében messze nem garantált. A „nemzeti önrendelkezés” ilyen kiterjesztése Walther szerint egyértelműen a nemzetközi jogi normák szellemének megsértése. Ha Brüsszel – Pozsony jogos várakozása ellenére – mégsem reagált, úgy azt minden bizonnyal a Koszovó-esettel kapcsolatos rossz lelkiismerete magyarázza, ahol is a tartomány elszakadását egyszer már ezzel az „önrendelkezési” joggal igazolta.

Komáromi Sándor

SZEMLE

Kisebbségi politika

A fehér rasszista véleményeket meghatározó környezeti tényezők Angliában

Bowyer, Benjamin T.: The Contextual Determinants of Whites' Racial Attitudes in England = British Journal of Political Science, 39. vol., 2009. no., 559–586. p.

Az angliaihoz hasonló faji sokszínűséget mutató, multikulturális társadalmak egyik kulcsproblémája, hogy az etnikai kisebbségek által sűrűbben lakott területeken élő, a többséghez tartozó polgárok miként élik meg, hogy fajilag és kulturálisan más emberekkel körülvéve kell élniük. Az angliai kisebbségek területi koncentrálódásának köszönhetően könnyen elképzelhető, hogy bizonyos területeken idővel szám szerinti kisebbségbe szorulnak a fehérek. A fehér angol lakosság nagy része számára ugyanakkor a faji együttélés egyelőre a valóság egy távoli szeglete maradt (ha pszichológiailag nem is, földrajzilag mindenképpen). Bowyer tanulmánya az angliai etnikai kisebbségek egyenlőtlen eloszlásának a fehérek rasszista véleményeire gyakorolt hatásait vizsgálja.

Megalapozott-e a félelem, hogy egy terület etnikai sokszínűségének növekedése a rasszista ellenségeskedés felerősödéséhez vezet? Vagy a fehérek és a kisebbség tagjai közötti személyes kapcsolatok hatékonyan rációfolhatnak a pletykákra és mítoszokra, gyengítve a csoportok közötti ellenséges viszonyokat? Bowyer a helyi környezeti tényezők fehér rasszista elméletekre gyakorolt hatásának vizsgálatával próbál választ adni a kérdésekre, 1996–2001 közötti angliai felmérések adataira támaszkodva. A felmérések kérdései a fehér válaszadók rasszista beállítódásának mértékét kutatták, Bowyer pedig a válaszadók lakóhelyének környezeti tényezőiről szóló adatokkal vetette össze az eredményeiket. Bowyer kutatásának eredménye nem csak a különböző angliai etnikumok kapcsolatára világít rá. Számos hasznos információval szolgál a különböző helyzetekben született csoportközi kapcsolatok minőségéről is.

A tanulmány a társadalmi környezet rasszista elképzelésekre gyakorolt hatásáról szóló irodalom áttekintésével kezdődik, külön figyelmet szentelve a kontakt-hipotézist (*contact hypothesis*) és a faji fenyegetés elméletét (*racial threat theory*) érintő tanulmányoknak. Bowyer ezután az angliai rasszista erőszak témakörét érintő kutatások eredményeit vizsgálja.

A következő gondolati egység a Bowyer tanulmánya alapjául szolgáló felmérések és környezettanulmányok adatait tárgyalja, valamint ismerteti a kutatás során alkalmazott elemzési módszereket. Az ezt követő rész a fehér rasszista megnyilvánulásokat szemléltető többszintű modell bemutatása.

Az eredmények több szempontból is kiegészítik a rasszista megnyilvánulásokat befolyásoló környezeti tényezők tanulmányozásának korábbi rutinját. Először is, Bowyer kutatása minden korábbi azonos témájú kutatással szemben külön kezeli a három legnagyobb nem fehér angliai etnikumot. Másodsorban, olyan modelleket használ vizsgálódásai alapjául, melyek egyszerre két földrajzi szinten elemzik a környezeti hatásokat, érzékeltetve a kapcsolatok és a fenyegetettségérzés működési alapelveit az etnikai csoportok keveredésének különböző szintjein. Végül pedig, Bowyer tanulmánya olyan környezeti kontrolltényezőket is tartalmaz, melyek segítségével kiszűrhetők azon nem etnikai alapú környezeti tényezők, melyek befolyásolhatják a fehérek rasszista megnyilvánulásait. Bowyer tanulmányának eredményei nemcsak bizonyítják, hogy a környezeti tényezők valóban számíthatnak, de arra is rávilágítanak, hogyan befolyásolják ezek a tényezők a csoportközi viszonyokat, mely rendkívül fontos információ a jövőbeli etnikai kapcsolatok megértése szempontjából.

A tanulmány eredményei egyértelműen azt igazolják, hogy az eltérő kisebbségi csoportok egyetlen „nem fehér” kategóriába való sorolása a csoportközi kapcsolatok fontos elemeinek szem elől tévesztéséhez vezethet. A nem fehér kategória alkalmazása a rasszista megnyilvánulások elemzésekor zavaros eredményeket hozott, míg a három legnagyobb nem fehér csoportot szétválasztva kiderült, hogy a felmérések fehér válaszadói teljesen különbözőképpen reagáltak a három etnikai csoport koncentrált letelepedésére Angliában. A feketék esetében a kontakt-hipotézis működik, a fehér és a fekete lakosság között létrejövő kapcsolatok valószínűségének növekedésével a fehér rasszista megnyilvánulások száma csökken. A pakisztániak és a bangladesiek közelsége ugyanakkor a faji fenyegetés elméletét igazolja, és több rasszista konfliktushoz vezet.

Bowyer arra is rámutat, hogy nemcsak a személy környezetének etnikai összetétele van hatással a személyre, hanem a személy is befolyásolja környezetének faji összetételét. Jellemző példa erre, amikor a legszélsőségesebben intoleráns fehérek „menekülésszerűen” kiköltöznek az egyre nagyobb számú kisebbségi etnikumnak otthont adó környékről, de ugyanilyen törvényszerű az is, hogy a kisebbség tagjai nem fognak a legszélsőségesebb faji nézeteket valló fehér közösségek közelébe költözni.

A három fő kisebbségi csoport megítélésében tapasztalható különbségeket tovább növeli az is, hogy a pakisztániak és a bangladesiek a fekete lakosságnál sokkal zárkózottabban, a fehér többségtől elkülönülve élnek,

és ebből a szempontból mellékes, hogy fenyegetettség és hátrányos megkülönböztetés hatására vagy szabad elhatározásból tesznek így a kisebbség tagjai. Különböző földrajzi szinteken is eltérő hatást gyakorolnak a kisebbségben lévő etnikai csoportok a többségi társadalomra. Bowyer egyik modellje igazolja például, hogy a fehér rasszista megnyilvánulások száma a nagy és növekvő számú pakisztáni és bangladesi lakossággal bíró területeken a legjelentősebb ugyan, de a területen, városon belül nem feltétlenül azok fordulnak erőszakos eszközökhöz rasszista indításból, akiknek a közvetlen szomszédja egy etnikai kisebbség tagja. A tanulmány annak a feltételezésnek is hangot ad, mely szerint az etnikai környezet vizsgálatából levont következtetések rendkívül megtévesztők, hiszen egyéb környezeti jellemzők is elkerülhetetlenül befolyásolják azokat. Nagy-Britannia pakisztáni lakosságának jelentős része például Észak-Anglia gazdaságilag hátrányos helyzetű városaiban összpontosul, ahol az erőszakos rasszista megnyilvánulások háttérben a gazdasági bizonytalanság is jelentős tényezőként állhat.

Bowyer kutatási eredményeinek pesszimista olvasata szerint bizonyos kulturális különbségek lehetlenné teszik, hogy a fehér lakosság olyan társadalmi kapcsolatokat építsen ki a pakisztáni és a bangladesi kisebbség tagjaival, melyek gátat szabnak a csoportok közötti ellenségeskedésnek. Az optimista olvasat szerint az etnikai kisebbségek angliai jelenlétének hossza a legmeghatározóbb tényező. A fehér lakosság által legelfogadottabb feketék érkeztek elsőnek Nagy-Britanniába, a pakisztániak és a bangladesiek ezzel szemben, átlagukat tekintve, a legfrissebb bevándorló csoportok közé tartoznak. Ez utóbbi két csoportról ráadásul megjegyzendő, hogy rendkívül fiatal populációkról van szó. Annak esélye tehát, hogy a fehérek pozitív, az előítéletek alól fokozatosan mentesülő kapcsolatot építhetnek ki e két csoport tagjaival, egyenes arányosságban nő az angliai születésű kisebbségiek arányának növekedésével saját etnikumukon belül. Mindez arra enged következtetni, hogy az idő a csoportközi kapcsolatok javulásának malmára hajtja a vizet.

Ahhoz, hogy az eredmények különböző megítélése között igazságot tudjunk tenni, Bowyer szerint egyértelműen további vizsgálatokra van szükség. A tanulmányában felhasznált adatok például egy szűkös időintervallum felmérésein alapulnak. Az akkori kérdőívek feldolgozása óta az angol közvélemény minden bizonnyal változtatott meglátásain faji, etnikai és bevándorlási témában. Az azóta Anglia-szerte kitört tüntetések, a New York-i terrortámadások, a szélsőséges indulatokat kavarázó iraki háború, valamint a bevándorló származású brit öngyilkos merénylők londoni akciói minden bizonnyal jelentős hatást gyakoroltak a fehér angol közvéleményre. A muszlimellenesség különösen nagymértékben nőtt. Ehhez kapcsoló-

dóan jegyzi meg Bowyer, hogy tanulmánya abból a szempontból is korlátozott érvényességű, hogy olyan bizonytalan kategóriákkal dolgozik, mint a „feketék és ázsiaiak” vagy a „bevándorlók” csoportjai. Annak objektív felméréséhez, hogy az angliai fehér lakosság milyen mértékben táplál elenséges érzelmeket az egyes bevándorló csoportokkal szemben, olyan felmérésekre van szükség, melyek konkrét etnikai csoportokkal kapcsolatban tesznek fel kérdéseket. Bowyer, kutatásai eredményeképpen, arra a következtetésre jutott, hogy a kisebbség tagjai fizikai közelségének mértéke attól függően befolyásolja a többség csoportközi kapcsolatok iránti fogékonyságát, hogy az adott kisebbség mennyire illeszkedett már be a befogadó társadalomba. A szerző ugyanakkor hozzáteszi, ezt a feltételezést is ellenőrző vizsgálatok alá kell vetni, a különböző bevándorló csoportokat ért faji és etnikai konfliktusok összehasonlító elemzése útján.

Décsi Tímea

A kormány pártösszetételének hatása a bevándorlásra: a norvég példa

Gudbrandsen, Frøy: Partisan Influence on Immigration: The Case of Norway = Scandinavian Political Studies, 33. vol., 2010. 3. no., 248–270. p.

A kormány pártösszetételének bevándorlásra gyakorolt hatása tisztázatlan. Tudósok vitatkoznak a pártösszetétel befolyásának (*partisan theory*) jelentőségéről, és hogy az állam képes-e befolyásolni a bevándorlást. Noha egyes tanulmányok teljes mértékben elvetik az elméletet, mely szerint a kormány pártösszetétele hatást gyakorol a nemzetgazdasági mutatókra, számos kutató határozottan megalapozottnak tartja a feltételezést. De mi a helyzet a bevándorlással? A mindenkori kormány befolyása alá tartozik vagy kizárólag külső tényezők határozzák meg? A politikusok hatalmának mértékéről ez ügyben nem csak a tudósok, de maguk a politikusok sem jutnak közös megegyezésre. Gudbrandsen tanulmánya ebbe a vitába kapcsolódik be, amikor a norvég politikusok a Norvégiába történő menekült-bevándorlásra kifejtett befolyását vizsgálja.

Az írás első része a norvég pártok pártprogramban megfogalmazott, a menekültbevándorlás ügyét érintő állásfoglalásait elemzi. A pártprogramokban megfogalmazott álláspontok lehetnek bár általánosak és homályosak, de, ahogy Gudbrandsen kutatási eredményei is mutatják, a norvég politikai pártok így is szembeütően eltérő módokon közelítik meg a

menekültbevándorlás kérdését. A befogadott menekültek száma azonban vajon az eltérő álláspontokkal szinkronban változott?

Gudbrandsen írása több szempontból is bővíti a vita korábbi szempontjait. Először is, noha a legtöbb mennyiségi felmérésben mellőzik, egyedül a menekültek származási és befogadó országainak párhuzamos tanulmányozása teszi lehetővé a politikai befolyás mértékének megbízható tesztelését. Gudbrandsen a kormány változásainak a menekültbevándorlásra gyakorolt hatásait panelelemzéssel vizsgálja az 1985–2005 közötti időszakban, 142 származási országban. Modellje tehát nem csak a befogadó ország, de a származási országok visszaigazoló adatait is szem előtt tartja. Másodsorban, a tanulmány csak *kormányzási tapasztalattal* rendelkező pártokat elemez. A téma irodalmában ugyanis szembeütően, mennyire háttérbe szorulnak a korábban kormányon lévő pártok a szélsőjobboldali pártokkal szemben. Harmadsorban, számos országban a bevándorlás mennyiségi felmérésének a rendelkezésre álló adatok silány minősége az akadály. A norvég adatok több szempontból is megbízhatóbbak az átlagnál. A Norvégiába történő bevándorlásról készült statisztikák meglepően megbízható, részletekbe menő adatokat rögzítenek a bevándorlókról. Az illegális bevándorlás szintén ronthatja a hivatalos statisztikák minőségét, Norvégiában azonban még az utóbbi években tapasztalt növekedés ellenére is viszonylag alacsony az országban illegálisan tartózkodók száma.

A jó minőségű adatok rendelkezésre állása csak egy ok, amiért érdemes Norvégiát választani egy bevándorlási esettanulmány készítéséhez. Annak kutatásában, hogy létezik-e kapcsolat bevándorlás és pártpreferencia között, Norvégia több más szempontból is kiváló kiindulási pontnak bizonyul. Az ország távoli elhelyezkedése, északon, messze a fő bevándorlási célpontokat jelentő államoktól, a bevándorlás erősebb ellenőrzését teszi lehetővé a mindenkori norvég kormány számára, más ipari országok vezetőivel szemben. A norvég alkotmány szerkezete is kedvez a kormánypártok befolyásának.

Gudbrandsen kutatási eredményei azt bizonyítják, hogy a kormány pártösszetétele valós magyarázattal szolgál a menekültbevándorlás változásaira. A norvég pártok különböző módon és mértékben viszonyulnak a kérdéshez, és a különböző hozzáállások tükröződnek is a befogadott menekültek számának változásaiban. Hatásuk nem jelentős, de érzékelhető.

Az 1985–2005 közötti pártprogramok vizsgálatánál a tanulmány szerzője négy esetben talált következetes, világos álláspontot a menekült-bevándorlás tekintetében. Három párt vagy teljesen kihagyta hitvallásából a kérdést, vagy értelmezhetetlenül kétértelmű álláspontot fogalmazott meg. Ami azonban a pártprogramokból nem derült ki, kiolvasható volt újságcikkekből. A statisztikai elemzés alátámasztotta a feltételezést, mely